

A B C D E F G H I J K L Ł M N O P R S T U V W X Y Z

Nr 13084

1. Obiekt

PASTORÓWKA i SZKOŁA EWNAGELICKA

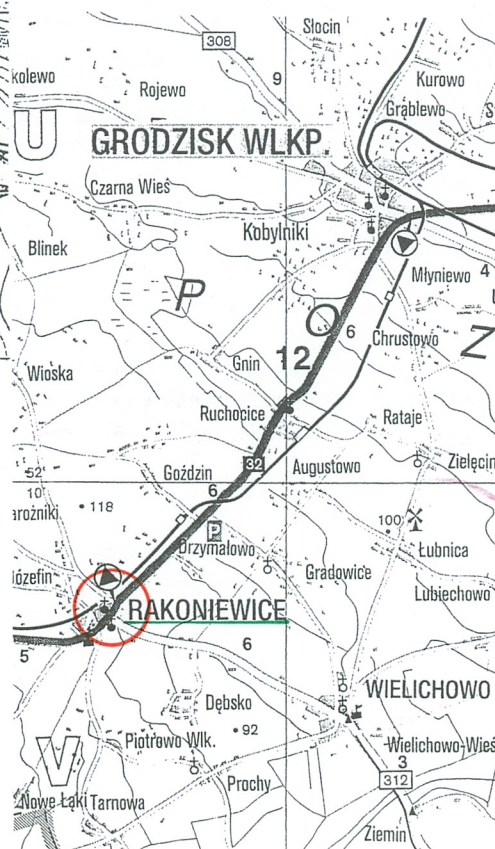
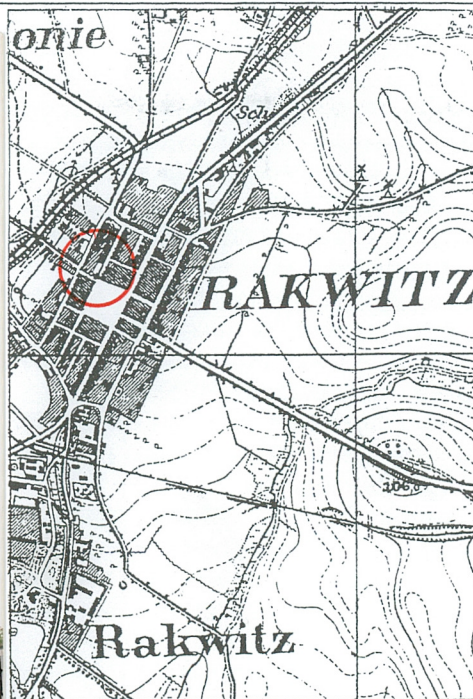
2. Czas powstania

XIX/XX w.

3. Miejscowość

Rakoniewice

Zdjęcia, plan sytuacyjny, rzuty



4. Adres

**ul. Kościelna 1
62 – 067 Rakoniewice**

nr hipoteczny

Nr ewid. dz.

5. Przynależność administracyjna

województwo **Wielkopolskie**

powiat **Grodzki**

gmina **Rakoniewice**

6. Poprzednie nazwy miejscowości

Freysztad

Polnisch Freistadt

Rakwitz, Rakowitz

7. Przynależność administracyjna przed 1998 r.

województwo **Poznańskie**

powiat **Wolsztyński**

8. Właściciel i jego adres

**Urząd Miasta i Gminy
Rakoniewice**

9. Użytkownik i jego adres

Wielkopolskie Muzeum

Pożarnictwa

Ul. Kościelna 1

62 – 067 Rakoniewice

10. Rejestr zabytków

Nr

data

Gmina ewangelicka istniała w Rakoniewicach jeszcze przed lokacją miasta. Korzystała wówczas z nieistniejącego dzisiaj drewnianego kościoła pod wezwaniem Św. Marcina, usytuowanego na północ od wsi (dzisiejszy narożnik ulic Pocztowej i Ogrodowej).

Prawa miejskie uzyskały Rakoniewice na mocy przywileju erekcyjnego udzielonego kasztelanowi poznańskiemu Krzysztofowi Grzymułtowskiemu, herbu Nieczuja na Grzymułtowicach przez Jana Kazimierza w dniu 24 lutego 1662 roku. Miasto, wówczas o nazwie Freysztad osadzono na prawie magdeburskim. Przeważającą liczbę mieszkańców stanowili osadnicy niemieccy (m.in. olędrzy) wyznania ewangelickiego. Oni to przywilejem nadanym dnia 17 maja 1662 roku otrzymali od Krzysztofa Grzymułtowskiego oprócz prawa osiedlania się, swobodę wyznania oraz grunt pod lokalizację cmentarza. W tymże roku wzniesiono drewniany kościół o konstrukcji szkieletowej i szkołę ewangelicką.

Pierwszym pastorem był Krzysztof Eckard z Namysłowa. Gmina ewangelicka systematycznie powiększała się. Za czasów pastora Gottfrieda Ungera (1672 – 1684) w roku 1705 kościół wyremontowano wymieniając szalowanie ścian i podłogę.

Privileje wolności wyznania dla ewangelików, utracone w wyniku pożaru miasta w 1708 roku potwierdził na nowo Jerzy Sapieha 7 maja 1729 roku. Zbór w Rakoniewicach na owe czasy był jednym z nielicznych w okolicy. Do miasta przybywali zatem ewangelicy z pobliskich wsi olęderskich oraz miejscowości, t. j. Grodzisk, Stęszew, Opalenica, Wielichowo, gdzie nie było jeszcze zborów. Około 1732 roku gmina liczyła 1500 dusz, rocznie komunie przyjmowało około 9000 wiernych. W roku 1762 uroczyste obchodzono setną rocznicę budowy zboru. Rok później kościół przebudowano, z dawnego zachowując jedynie ołtarz. Natomiast w roku 1781 dobudowano wieżę, na której zamontowano mechanizm zegarowy działający do czasów obecnych. Kolejne odnowienie wnętrza kościoła ewangelickiego nastąpiło w roku 1933.

c. d. ZAŁĄCZNIK NR 8

SYTUACJA: Rakoniewice położone są w południowo - zachodniej części Województwa Wielkopolskiego przy drodze krajowej głównej Poznań – Zielona Góra, w odległości 12 km na południowy zachód od Grodziska Wielkopolskiego i tyleż kilometrów na wschód od Wolsztyna. Ulica Kościelna, przy której zlokalizowany jest zbór ewangelicki biegnie w kierunku północno - wschodnim od północnego narożnika rynku (obecnie Plac Powstańców Wielkopolskich.) Pastorówka (**na planie sytuacyjnym oznaczona „A”**) i szkoła ewangelicka (**na planie sytuacyjnym oznaczona „B”**) usytuowane są w niewielkiej odległości od północnej ściany zboru, kalenicowo, po zachodniej stronie ulicy Kościelnej, przylegając do siebie szczytami. Na tyłach działki znajduje się rozległy dziedziniec zamknięty od zachodu i północy budynkami mieszczącymi sale ekspozycyjne i magazyny Wielkopolskiego Muzeum Pożarnictwa. Do północnej ściany szczytowej szkoły przylega budynek mieszkalny posadowiony na sąsiedniej posesji.

MATERIAŁ, KONSTRUKCJA, TECHNIKA: Budynki pastorówki i szkoły ewangelickiej murowane z cegły ceramicznej pełnej łączonej na zaprawę wapienno - cementową na fundamencie z kamienia łamanego. Elewacje tynkowane za wyjątkiem kamiennie - ceglanego cokołu budynku szkoły, z detalem architektonicznym w postaci gzymsów, opasek okiennych, nadproży, podokienników. Tynkowane również ściany wewnętrzne. Budynki ^{na ściankach kolankowych} nakryte dachami dwuspadowymi o drewnianej jętkowej i mieszanej konstrukcji więźby dachowej kryte papą termoizolacyjną na deskowaniu. Rynny i rury spustowe z blachy ocynkowanej. Kominy murowane z cegły ceramicznej pełnej. Piwnice w budynku „A” przekryte sklepieniami ceglanyimi odcinkowymi, w budynku „B” piwnice niedostępne (zasypany otwór wejściowy). Stropy drewniane z podsufitką. Posadzki w piwnicy (budynek „A”) ceglane, w pomieszczeniach na wyższych kondygnacjach posadzki betonowe lub podłogi drewniane, niekiedy pokryte wykładziną z tworzywa sztucznego. Stolarka otworowa: drewniana, skrzynkowa, krzyżowa, czteroskrzydłowa; w budynku szkoły dolne skrzydła okien dzielone szprosami na dwie kwatery. W niektórych oknach współcześnie założone kraty. Stolarka drzwi zewnętrznych oraz wewnętrznych drewniana, płycinowa. W budynku „A” nad drzwiami prowadzącymi z klatki schodowej na piętro prostokątne nadświetle podzielone szprosami na różnej wielkości kwatery wypełnione częściowo szkłem trawionym, barwionym o motywach geometrycznych. Schody w budynku „A”: drewniane, policzkowe, powrotne dwubiegowe ze spocznikami, z drewnianą ażurową balustradą; schody do piwnicy drewniane, jednobiegowe, proste, z ażurową balustradą; schody zewnętrzne przy południowej ścianie szczytowej murowane z cegły, jednokierunkowe zespolone, z metalową balustradą. Schody w budynku „B”: wewnętrznej klatki schodowej o konstrukcji żelbetowej, łamane jednobiegowe, schody przed wejściem od strony elewacji wschodniej z granitu, jednobiegowe proste.

RZUT: Budynki wzniesione na planie prostokątów o wspólnej ścianie szczytowej, budynek „A” od strony zachodniej nieco szerszy od budynku „B”. Do ściany szczytowej południowej pastorówki przylegające schody wejściowe. Wejście do budynku „B” od strony ul. Kościelnej poprzedzone kilkustopniowymi schodami umieszczonymi w głębokiej wnęce.

BRYŁA: Budynki o wysokości dwóch kondygnacji na cokole z poddaszem użytkowym nakryte dachami dwuspadowymi, połączone ścianą szczytową tworzą jedną bryłę. Budynek „A” nieznacznie wyższy i szerszy od budynku „B”, poprzedzony od południowego szczytu wysokimi schodami. Dachy zwieńczone kilkoma kominami. Budynek pastorówki całkowicie podpiwniczony, budynek szkoły również (przynajmniej po stronie wschodniej), jednakże obecnie wejście do piwnicy pod klatką schodową zamurowane, być może zasypane także piwnice. **c. d. ZAŁĄCZNIK NR 8**

14. Kubatura budynek „A” – 1310, 00 m ³ budynek „B” – 1250, 00 m ³	15. Powierzchnia użytkowa budynek „A” – ok. 380 m ² budynek „B” – ok. 400 m ²	16. Przeznaczenie pierwotne pastorówka, szkoła ewangelicka	17. Użytkowanie obecne sale ekspozycyjne Wielkopolskiego Muzeum Pożarnictwa w Rakoniewicach
18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja		19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje) stan techniczny konstrukcji budynków i więźby dachowej - zadawalający, zawilgocenie murów obwodowych zapewne spowodowane brakiem instalacji poziomej, zwłaszcza w budynku „B”, zawilgocenie piwnicy w budynku „A”, elewacje – zawilgocenie i zagrzybienie oraz odpadanie tynków na bardzo dużych powierzchniach, uszkodzenia i ubytki gzymsów oraz detali architektonicznych, ubytki w spoinach cokołu, brak opierzeń, korozja rynien i rur spustowych, stolarka okienna – zawilgocona, wypaczona, w wielu oknach brak szyb, wnętrze – zużycie wykładzin podłogowych z tworzywa sztucznego, zawilgocenie ścian zwłaszcza w budynku szkoły od strony zachodniej, odpadające tynki ścian i sufitów, zniszczenie stopni i elementów balustrady schodów w budynku „A”.	
20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie <u>Prace remontowe w zakresie:</u> - wymiana pokrycia dachowego, - zabezpieczenie więźby dachowej środkami owadobójczymi i ogniotrwałymi, - wymiana rynien i rur spustowych, - likwidacja zawilgocenia murów, - renowacja elewacji, - wymian stolarki okiennej, - konserwacja zabytkowej stolarki drzwi.			

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

Konsystorz Ewangelicki w Poznaniu z lat 1815 – 1945

(Rakwitz – sygnatury 1328, 6058 – 6085, Archiwum Państwowe w Poznaniu),

22. Bibliografia

Grodziskie Zeszyty Historyczne, Nr 3, E. Laskowski, Rakoniewice i okolica (fakty, wydarzenia, ciekawostki), Grodzisk Wielkopolski 1999

Karwowski S., Rakoniewice, Poznań 1882

Kremmer M., Die evangelischen Kirchen der Provinz Posen, Berlin 1905

Schultz K., Geschichte der evangelischen Kirche zu Rakwitz, Posen 1929

Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, Warszawa 1888

Wróblewska G., Rozplanowanie nowożytnych miast w Wielkopolsce od XVI do końca XVIII wieku, Warszawa – Poznań 1977

Wróblewska G., Historia rozwoju przestrzennego miasta Rakoniewic, Poznań 1962, msp

23. Źródła ikonograficzne i fotografie (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

24. Uwagi różne

25. Autorzy opracowania.

Plany, rysunki, tekst: mgr Justyna Pawłowicz, sierpień 2002 r.

Fotografie: mgr Justyna Pawłowicz, sierpień 2002 r.

Justyna Pawłowicz

Miejsce przechowywania negatywów: Wojewódzki Oddział Służby Ochrony Zabytków w Poznaniu

Karta po wypełnieniu podlega ochronie na podstawie przepisów prawa autorskiego.

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona, i nazwiska wypełniających).

27. Załączniki

9 załączników

WKŁADKA DO KARTY EWIDENCYJNEJ ZABYTKÓW ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA

ZAŁĄCZNIK NR 1

1. Miejscowość: Rakoniewice	5. Obiekt (nazwa jak w karcie)	6. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
2. Gmina: Rakoniewice	Pastorówka i szkoła ewangelicka Ul. Kościelna 1	fotografie
3. Powiat: Grodziski		
4. Województwo: Wielkopolskie		



Widok na budynek szkoły od strony dziedzińca, po prawej kościół ewangelicki,
po lewej garaże dla zabytkowych pojazdów strażackich.



1. Miejscowość: Rakoniewice	5. Obiekt (nazwa jak w karcie)	6. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
2. Gmina: Rakoniewice	Pastorówka i szkoła ewangelicka	fotografie
3. Powiat: Grodziski	Ul. Kościelna 1	
4. Województwo: Wielkopolskie		



Elewacja zachodnia budynku „B”.



Elewacja zachodnia budynku „A”.

1. Miejscowość: Rakoniewice	5. Obiekt (nazwa jak w karcie)	6. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
2. Gmina: Rakoniewice	Pastorówka i szkoła ewangelicka Ul. Kościelna 1	fotografie
3. Powiat: Grodziski		
4. Województwo: Wielkopolskie		



Elewacja wschodnia budynku „A”.



Elewacja wschodnia budynku „B”.

1. Miejscowość: Rakoniewice	5. Obiekt (nazwa jak w karcie)	6. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
2. Gmina: Rakoniewice	Pastorówka i szkoła ewangelicka Ul. Kościelna 1	fotografie
3. Powiat: Grodziski		
4. Województwo: Wielkopolskie		



Elewacja południowa budynku „A”.

1. Miejscowość: Rakoniewice	5. Obiekt (nazwa jak w karcie) Pastorówka i szkoła ewangelicka Ul. Kościelna 1	6. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) fotografie
2. Gmina: Rakoniewice		
3. Powiat: Grodziski		
4. Województwo: Wielkopolskie		



Stołarka drzwi wejściowych w elewacji wschodniej budynku „B”.



Stolarka drzwi wejściowych w elewacji południowej (szczytowej) budynku „A”.

1. Miejscowość: Rakoniewice	5. Obiekt (nazwa jak w karcie)	6. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
2. Gmina: Rakoniewice	Pastorówka i szkoła ewangelicka	fotografie
3. Powiat: Grodziski	Ul. Kościelna 1	
4. Województwo: Wielkopolskie		



Stolarka drzwi (z nadświetlem) z klatki schodowej na drugą kondygnację.
budynku „A”.

Wkładkę założyła: Justyna Pawłowicz, sierpień 2002 r.



Stolarka wewnętrzna drzwi, budynku „A”.

1. Miejscowość: Rakoniewice	5. Obiekt (nazwa jak w karcie)	6. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
2. Gmina: Rakoniewice	Pastorówka i szkoła ewangelicka Ul. Kościelna 1	fotografie
3. Powiat: Grodziski		
4. Województwo: Wielkopolskie		



Klatka schodowa z drewnianą balustradą.



Wieżba dachowa.

budynku „A”.



Piwnica - sklepienie, ceglana posadzka.
budynku „A”.

1. Miejscowość: Rakoniewice	5. Obiekt (nazwa jak w karcie)	5. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
2. Gmina: Rakoniewice	Pastorówka i szkoła ewangelicka	c. d. historii obiektu, c. d. opisu
3. Powiat: Grodziski	Ul. Kościelna 1	
4. Województwo: Wielkopolskie		

C. D. 12. HISTORIA OBIEKTU: Prawa nadane ewangelikom gwarantowały oprócz posiadania własnego kościoła, szkoły i cmentarza zwolnienie od podatków miejskich a także możliwość obierania duchownych, odprawiania publicznych chrztów, ślubów oraz pogrzebów. Mieszkania przedstawicieli gminy ewangelickiej związanych z kościołem rozproszone były w całym mieście. Kantor zajmował dom przy narożniku rynku i ul. Kościelnej. Pastorówka pierwotnie mieściła się prawdopodobnie pośrodku wschodniej pierzei placu rynkowego, natomiast w końcu XVII wieku wiadomym jest, iż pastor zamieszkiwał dom podcieniowy, obecnie nr 2 przy rynku. Budynek pastorówki przy ul. Kościelnej nr 1 został zbudowany prawdopodobnie na przełomie XIX i XX stulecia w bezpośrednim sąsiedztwie zboru. Równocześnie z nim powstała szkoła ewangelicka, do której uczęszczały dzieci niemieckie z Rakoniewic i okolic. Pierwotna lokalizacja szkoły ewangelickiej nie jest znana. Jak obrazuje zachowany plan sytuacyjny z około 1904 roku (*Konsystorz Ewangelicki – Bau eines Diakonissenhauses nebst Kleinkinderschule in Rakowitz, Diözese Wollstein*) własnością gminy ewangelickiej były również parcele przy ul. Garbary. Dom pastora i szkoła przy ul. Kościelnej pełniły swe funkcje do czasów II wojny światowej. Ostatnim pastorem od 1939 do 1945 roku był Karol Szulz. W czasie wojny w budynkach znajdował się areszt. Po 1945 roku stały się własnością Skarbu Państwa, mieszcząc szkołę podstawową. W 2001 roku budynki skomunalizowano i przekazano w użytkowanie Wielkopolskiemu Muzeum Pożarnictwa.

Budynki pastorówki i szkoły utraciły część oryginalnego detalu architektonicznego m. in. boniowanie elewacji wschodnich, pierwotną formę obramień okiennych pierwszej kondygnacji. W wyniku adaptacji obiektu na potrzeby szkoły podstawowej niewielkim zmianom uległ także układ wnętrza (wtórne podziały pomieszczeń). Po przejęciu budynków przez Wlkp. Muzeum Pożarnictwa przewidywany jest kapitalny remont i urządzenie sal ekspozycyjnych.

C. D.13 ELEWACJE: Budynek pastorówki „A”:

Elewacja wschodnia – symetryczna, dwukondygnacyjna ze ścianką kolankową, na cokole, zwieńczona profilowanym gzymsem zdobionym kroksztynami, podzielona fazowanymi gzymsami międzykondygnacyjnymi, pięcioosiowa artykułowana prostokątnymi otworami okiennymi. Otwory okienne w kondygnacji przyziemia w większości zamurowane. Otwory w kondygnacji parterowej z profilowanymi opaskami i podokiennikami wspartymi na parzystych konsolach. Otwory okienne górnej kondygnacji flankowane pilastrami podtrzymującymi nadproża w formie profilowanej belki wspartej na dwóch konsolach zdobionych motywem palmety, pomiędzy konsolami wąska prostokątna płycina w fazowanej ramie, prostokątne płyciny również po oknach. **Elewacja zachodnia** – symetryczna, dwukondygnacyjna ze ścianką kolankową, na cokole, zwieńczona profilowanym gzymsem, czteroosiowa przepruta prostokątnymi otworami okiennymi, okna kondygnacji parteru i piętra z podokiennikami, na parterze wspartymi na parach konsoli. W skrajnej osi od południa otwór okienny na parterze częściowo zamurowany, natomiast okno na piętrze zamurowane całkowicie w formie blendy. Ścinka kolankowa oraz cokół oddzielone gzymsami międzykondygnacyjnymi. **Elewacja południowa (szczytowa)** – asymetryczna, dwukondygnacyjna na cokole, zwieńczona trójkątnym szczytem zamkniętym profilowanym gzymsem zdobionym kroksztynami, podzielona fazowanymi gzymsami międzykondygnacyjnymi, dwuosiowa, artykułowana prostokątnymi otworami. Na parterze w osi zachodniej otwór drzwiowy. Na piętrze otwory okienne ujęte pilastrami podtrzymującymi nadproża w formie profilowanej belki wspartej na dwóch konsolach, nad i pod oknami prostokątne płyciny w fazowanych obramieniach, okno w osi wschodniej zamurowane w formie blendy. Okna na poddaszu z płaskimi obramieniami podtrzymującymi profilowaną belkę. Przed wejściem do budynku schody jednokierunkowe zespolone z barierką. **Elewacja północna (szczytowa)** – wspólna z budynkiem szkoły zwieńczona trójkątnym szczytem.

Budynek szkoły „B”:

Elewacja wschodnia – asymetryczna, dwukondygnacyjna ze ścianką kolankową, na cokole, zamknięta profilowanym gzymsem, siedmioosiowa artykułowana prostokątnymi otworami. Jeden z gzymsów międzykondygnacyjnych poprowadzony tuż pod dolną krawędzią okien piętra, drugi nieco powyżej otworów okiennych na parterze. W piątej osi od południa otwór drzwiowy umieszczony w głębokiej wnęcie poprzedzonej kilkustopniowymi schodami. Otwory okienne na parterze zdobione płaskimi opaskami, na piętrze natomiast dodatkowo profilowanymi nadprożami. Okna w cokole częściowo zamurowane, okratowane. **Elewacja zachodnia** – ukształtowana analogicznie, jak wschodnia, z tą różnicą że otwory okienne i drzwiowy pozbawione obramień, jedynie okna na parterze z podokiennikami. **Elewacja północna (szczytowa)** – zwieńczona trójkątnym szczytem przylegająca bezpośrednio do budynku mieszkalnego zbudowanego na sąsiedniej posesji.

Wkładkę założyła: Justyna Pawłowicz, sierpień 2002 r.

WNETRZE: **Budynek „A”:** układ wnętrza dwutraktowy z wąskim korytarzem dzielącym trakty wzdłuż osi północ – południe, na południowym skraju traktu zachodniego umieszczona klatka schodowa.

Budynek „B”: układ wnętrza dwutraktowy z poprzecznie usytuowanym szerokim korytarzem, po zachodniej stronie korytarza klatka schodowa. Budynki połączone otworem drzwiowym w wspólnej ścianie szczytowej, prowadzącym z północnego końca korytarza budynku pastorówki do jednego z pomieszczeń w zachodnim traktie szkoły. Posadzki w budynku szkoły na niższym poziomie, niż w budynku pastorówki.

Pomieszczenia w budynku „A” zaadaptowane na sale wystawowe oraz magazyny. W budynku „B” pomieszczenia niewykorzystane.

WYPOSAŻENIE: Stolarka okien, stolarka drzwi zewnętrznych i wewnętrznych, balustrada schodów w budynku pastorówki.

INSTALACJE: elektryczna, wodna, gazowa, kanalizacyjna, centralnego ogrzewania.

WKŁADKA DO KARTY EWIDENCYJNEJ ZABYTKÓW ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA
ZAŁĄCZNIK NR 9

1. Miejscowość: Rakoniewice	5. Obiekt (nazwa jak w karcie)	5. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
2. Gmina: Rakoniewice	Pastorówka i szkoła ewangelicka	rzut poziomy, plany sytuacyjne
3. Powiat: Grodziski	Ul. Kościelna 1	
4. Województwo: Wielkopolskie		

